

אף זה אי אפשר לומר, דהא בעא מיניה ריש לקיש מרבי יוחנן:

א. בציפוי עומד בלבד הוא שאמרו "ציפוי מבטלו", או אף בציפוי שאינו עומד?

ב. בחופה את לבזבזיו [מכסה הציפוי אף את שפתו] הוא שאמרו: ציפוי מבטלו, או אף בשאינו חופה את לבזבזיו?

ואמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש:

לא שנא בציפוי עומד ולא שנא בציפוי שאינו עומד, ולא שנא בחופה את לבזבזיו ולא שנא בשאינו חופה את לבזבזיו, בין כך ובין כך ציפוי מבטלו.

אלא מסבירה הגמרא באופן אחר את הטעם, שדין השולחן ככלי עץ ולא ככלי מתכות ואף שהיה מצופה זהב, [ולפיכך צריכים אנו לומר שלא היה השולחן כלי העשוי לנחת והיה ראוי לקבל טומאה, ועל כן הזהירו את עמי הארץ שלא יגעו בו], כי:

שאני שולחן דרחמנא קרייה "עץ", ללמדך: ציפוי בטל לגבי שולחן [רש"י לקמן].

דכתיב: המזבח [השולחן] העומד מול המזבח, רש"י יחזקאל [עץ שלש אמות גבוה וארכו שתים אמות ומקצעותיו לו וארכו

הניחא לריש לקיש הסובר כן, דאמר ריש לקיש: לא שנו הך דקתני שציפוי מבטלו [רש"י] אלא בכלי אכסלגים [שם מקום, תוספות מנחות צז א] הבאין ממדינת הים שאינם חשובים כל כך, אבל בכלי מסמים שהם חשובים לא בטלי על ידי הציפוי —

שפיר יש לפרש גם בענינו, הואיל ומעצי שטים היה עשוי השולחן, לא נפקע ממנו תורת כלי עץ על ידי ציפוי הזהב שעליו.

אלא לרבי יוחנן, דאמר: אפילו בכלי מסמים נמי בטלי על ידי הציפוי, ואף שחשובים הם —

מאי איכא למימר גבי שולחן, למה לא יתבטל שמו על ידי הציפוי? (26)

וכי תימא לתרץ:

כאן — שאנו אומרים: ציפוי מבטלו — בציפוי עומד שהוא קבוע במסמרים לגוף הכלי.

כאן — בשולחן, לפיכך אין ציפוי מבטלו — בציפוי שאינו עומד, כלומר: שמא תאמר שלא היה ציפוי עומד וקבוע במסמרים [רש"י], ולפיכך אינו מקבל טומאה אילו היה עשוי לנחת. (27)

מחזק במסמרים ותאמר דהווא דמקדש לאו עומד הוא.

וצריך לפרש כוונתו, שמא תאמר: כך היה לרבותינו בקבלה שלא היה ציפוי עומד, ועל כן הקשו רבותינו למה מקבל השולחן טומאה; שאם לא כן אי אפשר לעשות קושיא מכח "אפשר".

והתוספות פירשו באופן אחר: ציפוי השולחן

26. אין קושיית הגמרא כאן על ריש לקיש שאמר שהשולחן אינו מקבל טומאה אם לא שהיו מראים אותו לעולי רגלים, כי לשיטתו שלו הרי ניחא; ואין נידון הגמרא כאן אלא על המקשה שהקשה על משנתנו: ותיפוק לי דכלי עץ העשוי לנחת הוא.

27. לשון רש"י: ציפוי שאינו עומד, שאינו

שנינו במשנה: כל הכלים שהיו במקדש יש להם שניים ושלישים וכו' כל הכלים שהיו במקדש טעונין טבילה חוץ ממזבח הזהב [עשוי עץ ומצופה זהב לקטורת] ומזבח הנחושת [עשוי עץ ומצופה נחושת לקרבנות] מפני שהן כקרקע: (4)

ומפרשין: מזבח הנחושת הרי הוא כקרקע, משום דכתיב: מזבח "אדמה" תעשה לי וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך, וקראו הכתוב "אדמה" כדי ללמדך שהמזבח עליו זובחים עולות ושלמים דינו כקרקע.

ומזבח הזהב הרי הוא כקרקע משום דכתיב:

וקורותיו עץ, וידבר אלי זה השולחן אשר לפני ה' (1)

הרי שקראו הכתוב לשולחן: עץ. (2)

ואגב שהביאה הגמרא מקרא זה, מפרשתו הגמרא:

פתח במזבח [המזבח עץ שלש אמות] וסיים בשולחן [זה השולחן]?

רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרווייהו: בזמן שבית המקדש קיים, הרי המזבח מכפר על אדם, עכשיו שולחנו של אדם שמזמין עליו אורחים מכפר עליו. (3)

שאמרו בסנהדרין קג ב: גדולה לגימה [אכילה שמאכילין אורחים, רש"י שם] שמעלמת עינים מן הרשעים, מעלמת מעיני המקום שלא להביט ברשעו לשלם לו כדרכו הרעה אלא עושה כאילו אינו רואה במעשיו, רש"י שם.

4. במשכן משה היה המזבח הפנימי שהוא מזבח הקטורת עשוי עצי שטים ומצופה זהב, ומזבח החיצון שעליו היו מקטירים קרבנות, היה עשוי עצי שטים ומצופה נחושת.

ב. מזבח הקטורת שהיה במקדש, מתבאר מן הכתובים [מלכים א, ו, פסוק כ וכב] שהיה מצופה בארז ומצופה בזהב, ופירש במצודות וכן פירש הרד"ק, שהיה עשוי אבנים ושני ציפויים עליו, התחתון ארז ועליו ציפוי זהב.

מזבח החיצון שבמקדש היה עשוי בנין אבנים ולא היה מצופה כלל.

ג. דברי המשנה, הסוגיא, ודברי רש"י כאן, אי אפשר לפרש על המזבחות שהיו במקדש, אלא על מזבחות כעין של משה.

אך ודאי שאין הנדון כאן על מה שהיה בימי משה, אלא כתבו האחרונים שהנידון הוא על דרך "אילו" היו המזבחות עשויות כעין שהיו

היה עשוי כציפוי הארון שהיו שלשה כלים החיצון והפנימי זהב והפנימי עשוי עץ, ואין זה ציפוי עומד.

1. כתבו התוספות במנחות צז א: אין שיעור זה לא למזבח ולא לשולחן, ושמא זה היה גובהן של סניפים, וראה מה שכתבו התוספות כאן בסוף ד"ה שאני.

2. מכל סוגייתנו נראה, כי אף השולחנות שהיו במקדש היו עשויים עץ ומצופים זהב [ושולחנו של משה מפורש הוא בכתוב, שכך היה]; וזה לכאורה שלא כדברי הרמב"ם בהלכות בית הבחירה [א יח] שכתב: המנורה וכליה והשולחן וכליו ומזבח הקטורת אין עושין אותן אלא מן המתכת בלבד, ואם עשו אותם של עץ או עצם או אבן או של זכוכית פסולין.

ותמה על דבריו הרש"ש בהערותיו על הרמב"ם מסוגייתנו, וראה מנחת חינוך תחילת מצוה צז מה שכתב בזה, ובאבן האזל בהלכות בית הבחירה שם.

3. כתבו התוספות: דגדול כח הלגימה, וכמו

ואין טעמם מפני שהוא כקרקע, אלא מפני שכלי עץ העשויים לנחת הם, ואף שמצופין הן הרי גילה הכתוב שקרא לכולם "עץ" שהציפוי בטל לגביהם.⁽⁵⁾

ומה שאמרו חכמים "מפני שהן מצופין":

רבנן לרבי אליעזר קאמרי: מאי דעתין? [מה היא סברתך] שאתה אומר אין המזבחות מקבלות טומאה משום שהן כקרקע, ונראה מדבריך שבלא טעם זה היו מקבלים טומאה אף שכלי עץ העשוי לנחת הם, הרי ודאי טעמך משום דמצופין הן, ואין להם תורת כלי עץ אלא שמכל מקום אין מקבלין טומאה מפני שהן כקרקע.

אך אין הדבר כן כי מיבטל בטיל צפויין גביהו [הציפוי מתבטל לגביו] ואין הם מקבלים טומאה משום שהם כלי עץ העשוי לנחת, ואין צורך לדברך שאתה אומר: אין מקבלין טומאה מפני שהן כקרקע.

אמר רבי אבהו אמר רבי אליעזר: תלמודי חכמים אין אור של גיהנם שולטת בהן.

ויש לך ללמוד כן מקל וחומר מפלמנדרא [חיה הנבראת מן האש כשבווערים אש במקום אחד שבע שנים תמיד בלי הפסק, רש"י].⁽⁶⁾

המנורה והמזבחות [הנחושת והזהב] הרי שאיתקוש מזבחות זה לזה, וכשם שמזבחת הנחושת חשוב כקרקע כך מזבחת הזהב.

שינונו במשנה: כל הכלים שהיו במקדש טעונין טבילה חוץ ממזבחת הזהב ומזבחת הנחושת מפני שהן כקרקע דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים מפני שהן מצופין:

קא סלקא דעתין: חכמים מודים לרבי אליעזר שאין המזבחות מקבלים טומאה, אלא שאין הטעם משום שהן כקרקע, אלא מפני שהן מצופין:

ותמהינן: אדרבה כיון דמצופין נינהו מיטמאו, כלומר: מעיקר הדין לא היה לנו לטמאם משום שכלי עץ העשוי לנחת הן, אלא משום ציפויים הוא שיש לנו לטמאותם, והאיך אתה אומר שהציפוי גורם שלא יקבלו טומאה?

ומשינין: אימא: וחכמים מטמאין — שלא כדברי רבי אליעזר המטהרן — שאין המזבחות כקרקע, ושמה תאמר: מכל מקום כלי עץ העשויים לנחת הן ואינן מיטמאין, אף זה אינו, מפני שהן מצופין וכלי מתכות הן.

איבעית אימא: לעולם חכמים מודים לרבי אליעזר שאין המזבחות מקבלות טומאה,

בימי משה. ובדרך אחרת, שהגדון הוא אם לעתיד לבוא יהיו המזבחות עשויות כעין של משה, [על פי תוספות יום טוב שכתב כן על מזבחת הנחושת שבמשנתנו].

5. לשון רש"י ד"ה מיבטל, דרחמנא קרא עץ "לכולהו", ולא ביאר רש"י היכן קראו הכתוב למזבחות "עץ", וראה בתוספות ד"ה שאני

שנקטו כי המזבחת קרוי "עץ" הואיל ונזכר מזבחת בלשון הכתוב כדכתיב: המזבחת עץ שלש אמות, אך לשון רש"י שכתב "לכולהו" משמע, לאו דוקא משום שהגדון הוא על המזבחת.

6. ברש"י חולין כזו א ד"ה וסלמנדרא, פירוש: שרץ הנוצר מן האור מעצי הדס על ידי כשפים. ובתוספות בשם הערוך הביאו מה שכתב

ויש לך ללומדו בקל וחומר ממזבח הזהב:
מה מזבח הזהב שאין עליו אלא כעובי דינר
זהב, נעשה בו נס שאף לאחר כמה שנים אין
האור שולטת בו בזהב ואינו נפחת
[רש"י].⁽⁸⁾

פושעי ישראל שמלאין מצוות כרמון,
דכתיב: כפלח הרמון "רקתך", אל תקרי
"רקתך" אלא "רקנין שבך", ללמדך שמלאים
הם מצוות כרמון — על אחת כמה וכמה
שאינן אור שולט בהן.⁽⁹⁾

ומה סלמנדרא שתולדת אש היא [מן האש
היא נוצרת] — הסך מדמה על גופו, מועיל
לו הדם שאין אור שולטת בו [כך הוא טבע
דם הסלמנדרא] —

תלמידי חכמים שכל גופן אש, דכתיב: הלא
כה דברי כאש נאם ה', על אחת כמה וכמה
שאינן אור שולט בהן.⁽⁷⁾

אמר ריש לקיש: אין אור של גיהנם שולטת
בפושעי ישראל.

הדרן עלך חומר בקודש

וסליקא לה מסכת חגיגה

בעץ שמתחתיו אף על פי שאינו מצופה זהב
אלא כעובי דינר זהב.

ועל פי דבריהם ביאר מהרש"א, שהמצוות
שהן "נחמדים מזהב ומפז רב" מגינים על פושעי
ישראל מאש של גיהנם שלא ישלוט בהן.

9. בברכות נו א איתא: מאי "רקתך", אפילו
ריקנין שבך מלאים וכו'.

בתרגום יהונתן לפרש "החולד והעכבר":
כרכושא וסלמנדרא.

7. כתב מהרש"א: מתוך דברי תורה ואש שבהן
נעשה גופן אש כמו שאמרו: תלמיד חכם דרתח
אורייתא הוא דרתחא ביה.

8. אבל מתוספות משמע, שאין האור שולטת